

לחדש בתורה כל יום: חת"ס וגר"א מעוז כהנא, דרישה תשפ"ב

הגר"א

[1] הוא אשר בחיבוריו הקדושים פנה וכבש והאיר לפנינו את הדרך... אשר לא עבר בה איש מכמה דורות שמלפניו. דרך סלולה וברורה בנגלות ובנסתרות... עד מקורי ומקור מקורי הדברים. כאשר נפלאות עשה בביאורו על השולחן ערוך, שם כלל כל ההלכות מרובות שנזכרו בדבריהם הק' [דושים] במקורם, אשר הראה בשני התלמודים בבלי וירושלמי. **וטחן וברר וסילת**... כל השיטות של הראשונים ז"ל. ויתר על כן בפירוש המשנה, שם כלל כל דברי האמוראים שבשני התלמודים, וכל התוספות והברייתות במשנתנו רמוזין...
כן הפליא נוראות... בביאורו זה לספרא דצניעותא... אשר כל מעשה בראשית... המסודרים בזוה"ק ובאדרות והתיקונים וכתבי האר"י ז"ל... הראה דרכם... נכללים ומסודרים... במקור המקורות בהאי ספרא עלאה קדישא, ספרא דצניעותא (ספרא דצניעותא עם פירוש הגר"א, ירושלים תשנ"ט, הקדמת ר' חיים מוולוז'ין).

[2] הגאון לעת זקנותו היה כל לימודו חומש [!]. והיה הולך מן הקודם אל המאוחר, לכלול בו כל התורה שבעל פה וכו" (עליות אליהו, ירושלים תשמ"ט, עמ' נב).

[3] אנו מתייחסים להגר"א בשורה של משה רבנו ע"ה, עזרא ע"ה, רבנו הקדוש, רב אשי, הרמב"ם... והוא נחשב כאחד מן הראשונים, ולכן חולק עליהם בכמה מקומות בתוקף עוז, וגם על הרי"ף והרמב"ם הוא חולק. ומדרגתו ברוח הקודש, בחסידותו ובגודל תבונתו, וביגיעתו... אי אפשר כלל לצייר את אפשרותם... כן לא יתכן לתמוה עליו למה יחלוק על השו"ע, והלא מקומות שחולק הגר"א על הכרעת השו"ע המה למאות. (אברהם ישעיה קרליץ, קובץ אגרות, בני ברק תשט"ז, ח"ב, סי' לב)

[4] הגר"א הוא כאחד מן הראשונים, אשר ניתן לו רשות לחלוק על הראשונים (ספר חזון איש, בני ברק תשל"ג, אורח חיים, סי' יג)

מצוות כתיבת ספר תורה

[5] טור יו"ד סימן רע

מצות עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ספר תורה. ומאד צריך לחזר אחריה, דאמר רבי יהושע בן לוי הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק... וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל שזה לא נאמר אלא לדורות הראשונים שהיו כותבין ספר תורה ולומדים בה, אבל האידנא שכותבין ספר תורה ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים, מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חמשה חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהם להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה דכתיב (דברים לא) "ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם", ועל ידי הגמרא ופירושיה ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן הן הספרים שאדם מצווה לכתבם, וגם שלא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

[6] שולחן ערוך יו"ד רע

1. מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה. ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו... אבל ללמוד תורה או לישא אשה מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור...
2. האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיה. ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

[7] שו"ת חת"ס סופר יו"ד רנד

דהרי טעמא משום ולמדה את ב"י שימה בפייהם למען תהי' לי לעד, וא"כ עכ"פ יפה כ' הרא"ש דבזמניו שאין עסקינו בתורה שבכתב ואין אדם מבין לא בה ולא בהשירה כ"א בהש"ס ופירושיה ואם ילמד אדם שירת האזינו ולא יעיין בה דברי חז"ל ופירש"י ורמב"ן וכדומה ומדרשי רז"ל הרבים לא יבין ממנה דבר. ומכ"ש בכל מצות התורה שהמה כולם באין מבין מבלי ש"ס ופוסקים א"כ עיקר המצוה הוא בהם ולא כתיבת ס"ת לחוד... וא"כ למ"ש הרא"ש דיותר מצו' יש בפירושי התורה והמצות נניח אנחנו שאין צריך כלל לשום ס"ת שוב... היינו כשיש לנו פירושים על כל התורה ועל כל קוץ וקוץ ותג ותג שאם חסר פירוש על קוצו של יו"ד הרי חסר זה מס"ת שלנו דהיינו מפירושי' שיש לנו חלף ס"ת ואיך יוצא בו י"ח ואיך ישלים השלם בחסר? ולמצוא פירושים על כל הנ"ל הוא נמנע, כי לא ידע אנוש ערכה ואפי' מרע"ה לא ידע זה א"כ א"א מבלי ס"ת שלם אלא שעדיין אינו י"ח עד שיקח ספרים שיכול הוא ובניו להגות בהם ולהבין ולהשכיל דבס"ת עצמו קצרה דעתינו בעו"ה (שו"ת חת"ס, יו"ד, פרשבורג תר"א, רנד).

חת"ס סופר

[8] הנה כי כן בתורתנו הקדושה, אם באנו לומר טעמים על המצוות אם כן נכון היה להעתיק התורה בלשון אשכנז או לשונות אחרים ויהיה ספר קטן מהכיל ולחזור אחריה... ולא נצטרך עוד לעיין בה לעולם... אך אם נעשה התורה בלא טעם וכחוק שחקק המלך... אזי על כרחנו לעיין באותיות התורה ולהוציא מהם חדשים **לבקרים** (דרשות חת"ס, גרוסוורדיין תרפ"ט, ח"א, דף יט ע"ב).

[9] כי תורה הקדושה כולה שמות קדושים הם והנעלם והנסתר בתוכה הוא לעולם יותר מקודש מהנגלה ממנה... אך היא מלובשת, ובכל יום הקב"ה מחדש דעת להוגים בה לשמה למצוא בה טעם כדד היונק... אמנם בפרוץ הפריצים... אמרו אין תורה אלא אחד ואין בקרא אלא פשטיותו (דרשות חת"ס, ח"א, דף קמב ע"ב).

[10] ודע מה שתשיב לאפיקורס: והנה עיקר תשובתנו לאפיקורס... שיש גבוה מעל גבוה... ואין לנו להתחכם... אין לחדש שום דבר ואין לשכל מבוא לכל הדברים... ואמנם כשרואה [האפיקורס] אותנו מבליים כל ימנו לחדש... וכל המוסיף לחדש הרי זה משובח, יחזור האפיקורס ויאמר ממ"נ [ממה נפשך]? אם הוא חוץ מהיקש שכל, אין לנו אלא מה שכתוב בביאור... (דרשות חת"ס, ח"ב, דף ש ע"א).

[11] בכל יום בהחילו ללמד את השיעור לפני בני הישיבה היה כמעט מגמגם בלשון התלמוד ופירוש המילות. שורה אחת מן המשנה חזר וניער עשרת מונים, עד שההדיוט אשר שמע וראה, ולא הבין ולא ידע תהלוכות עיון התלמוד, ואת רבנו לא הכיר, היה מדמה בנפשו הפשוטה כי האיש הזה לא ידע מה דקאמרי רבנן. וכן היה הנהגתו, בין שהיה לומד בד בבד קודש [לבדו] או ברבים. ופעם אחת שאל אותו אחד מתלמידיו הנאמנים: מדוע עשה כדבר הזה? ויאמר אליו משה עבד ה': חדשים לבקרים רבה אמונתך, בכל יום יהיו בעינינו דברי התורה כחדשים... (יהודה ליב לנדסברג, אלה תולדות, ב"ש המבורגר [עורך], זכרונות ומסורות, בני ברק תשנ"ו, עמ' 127).

[12] כל ספרי נביאים ונבואותיהם יתבטלו בנבואות נביאים העתידיים לחזות בנועם ה' יותר מהמה... וכן בענין תורה שבעל פה, חכמת החכמים לע"ל [לעתיד לבא] יתרבה ויתעלה על כל דברי פלפול ושקלא וטריא דתלמוד שלנו ויתבטל בו... (דרשות חת"ס, ח"א, דף קנט ע"ב).

[13] ויען כי על כל קושיה יש כמה טעמים ותירוצים בכמה עולמות: על פי סתרי תורה ועל פי חקירה ועל פי טבע ועל פי תורה שבע"פ וכדומה וכולם אמיתיים הכל נתנו מרועה אחד (דרשות חת"ס, א, גרוסוורדיין תרפ"ט, חלק ב, דף תיא ע"ב)

[14] כי חושב מחשבות אולי כך כוונת הקרא או המשנה או ההלכה אלא לפי זה תקשי כך, וחוזר וחושב מחשבה אחרת אולי כך, עד שלבסוף משיג האמת מה שהיה חפץ ה' (...). אשר פרוי יתן בעיתו דייקא (...). כי מן ה' עת לכל חפץ מתי יוציא חידוש זה וימצא סברה זו (...). שהקב"ה צופן וטומן התושיה עד זמנה והיינו ופריו יתן בעיתו, ומ"מ ועלה לא יבול כל הסברות והס"ד וההו"א שעלה בדעתו בתחילה לא ישיבו ריקם לגמרי כי יש בהם אור ה' וכל אשר יעשה יצליח אם אומר ב' או ג' אופנים הכל אמת (!!)) כי כמו האילן שעושה כמה פירות וכולם טוב למאכל (חת"ס, חידושים על הש"ס, כרך ד, סוף חידושי חולין מהדו"ק).

[15] האמת לא אכחיד כי מרגלא בפומי כי כל האמור להלכה בשולחן ערוך היא תורה נתונה לכל ישראל בשוה, ואין בודד במועדיו. אכן מי שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, כי זה נעשה מצות אנשים מלומדה ואב לבנים יודיע. ע"כ כל המתחסד עם קונו ניכר במעלליו מה שלבו בודה לשם ה' להזיר נזיר מכל מה אשר ידבנו לבו, ובזה אין סגנון אחד עולה לשנים כי אין לב ב' בני אדם שוה באהבת ה'... משונה במעשיו, אך רק משונה באור"ו, אבל תוכו מתאחד עם כל ישראל. ואך לעשות עדה שלמה כלם יתחסדו במנהג א' לכולם אם כן היא גופיה נעשה חק לישראל ומצות אנשים וזה אי אפשר (שו"ת חת"ס, או"ח, קצז)

[16] וכשאדם עוסק בשני אלה - לשמוע בישן, ו[ל]חדש לשמה, זוכה לשלישי - סייעתא דשמיא, ונתקיים בו: "חכמת אדם תאיר פניו" - שרוח הקודש הופיע בקרבו. (דרשות חת"ס, ח"ב, דף תה ע"ב).

[17] שמעתי מרבנו הגדול בעל החת"ס ז"ל (...). ואמר על עצמו כשבא לו איזה שו"ת בקראו השאלה טרם יעיין, צריך הוא לכוון דעתו לכך שאין כוונתו (...). רק שמתכוון דעתו שרוצה להשיב לדורשיו האמת שהוא אמת לפני נותן התורה ית"ש, ואחרי זה מה שעולה בדעתו להשיב זה תופס לאמת, אע"פ ששוב ישוב השואל ויקשה לו מגמרא או מפוסקים, שאם היה נזכר בשעת הכתיבה מש"ס זה או מפוסק [זה] היה נזכר וחוזר מהוראתו ולא היה טורח להעמיד סברתו ודינו, אך מאחר שהעלימו הקב"ה בפעם ראשון והוא יודע בעצמו שהיה מחפש בעיניו אחר האמת, נותן לב להציל דבריו הראשונים לצדקם להעמידם בעומק העיון. (ר' דוד דייטש, בהקדמתו של הרב י.ג. שטרן לחידושי חת"ס על סוגיות ופרק שבועת העדות י-ם תשכ"ט).